

## ПИТАННЯ УВ'ЯЗНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДИСИДЕНТІВ У ГРОМАДСЬКІЙ ДУМЦІ КАНАДИ ПІСЛЯ ВІЗИТУ П. ТРЮДО ДО СРСР 1971 РОКУ

---

Відповіддю на активізацію дисидентського руху на теренах УРСР у 1960-х роках стали політичні репресії у різноманітних формах: від “профілактичних бесід” до арештів за “антирадянську діяльність”. Порушення конституційних прав людини в Радянському Союзі не пройшло повз увагу громадськості країн Заходу, більшою активністю з-поміж яких вирізнялася Канада, де місцеві громадяни українського (і не лише) походження намагалися привернути увагу світової спільноти до переслідування інакодумців у “найбільш демократичній країні світу”. Українські дисиденти не приховували сподівань на підтримку з боку української громади на еміграції<sup>1</sup>, чия діяльність, за визначенням історика та громадського діяча Богдана Боцюрківа, додавала їм “моральної заохоти та віри”<sup>2</sup>. Існував і практичний бік співпраці – перевезення й оприлюднення дисидентських рукописів (мікрописів) на Заході (“тамвидав”). Зважаючи на це, Комітет державної безпеки (КДБ) СРСР часто трактував інакодумців “найманцями іноземних розвідок”<sup>3</sup>.

З приходом до влади в Канаді у 1968 р. ліберального уряду П'єра Еліота Трюдо видимих змін зазнали пріоритети зовнішньої політики Оттави. Новий курс на міжнародній арені був задекларований у т.зв. “Білій книзі” 1970 р. (*“Foreign Policy for Canadians”*) і, назагал, передбачав відхід від традиційної по війні політики “серединної сили”, зокрема перегляд відносин із СРСР<sup>4</sup>. Звісно, такий кардинальний поворот у зовнішній політиці оцінювався неоднозначно. Якщо тогочасний канадський дипломат Алан Готліб характеризував нову зовнішньополітичну стратегію ліберального уряду як “прагматичну і реалістичну”<sup>5</sup>, то фахівець із міжнародних відносин Джеремі Кінсман називав зовнішню політику П. Трюдо “не зовсім послідовною”, адже глава уряду засуджував порушення прав людини в Родезії, але мовчав, коли ці ж права порушувались у комуністичних країнах Східної Європи<sup>6</sup>. Така непослідовність суперечила політичній філософії П. Трюдо, котрий сповідував теорію “справедливого суспільства”, зазначаючи, що: “свобода є найважливішою цінністю справедливого суспільства і його принциповою характеристикою. Без неї годі сподіватися, що права людини можуть дотримуватися”<sup>7</sup>.

З перспективи більшості українських організацій у Канаді, дотримання прав людини було тим засадничим принципом, на якому мали розвиватися двосторонні канадсько-радянські відносини. 5 листопада 1968 р. 9-й Конгрес українців Канади скерував прем'єр-міністрові П. Трюдо резолюцію, у якій рекомендував йому засудити “політику поневолення народів СРСР” і застановитися над “зірванням дипломатичних, культурних і торговельних зв'язків з СРСР, з уваги на поневолення Москвою інших народів, включно з Україною”<sup>8</sup>. Цього не сталося, а, щонайбільше, у відносинах між Оттавою і Москвою намітилося певне потепління, яке можна розглядати у контексті початку міжнародної розрядки напруженості назагал.

Рубіжним моментом у канадсько-радянських відносинах став державний візит П. Трюдо у травні 1971 р. до СРСР (Москва, Норильськ, Мурманськ, Київ, Ташкент, Самарканд, Ленінград). 19 травня керівники обох держав підписали Протокол про консультації з важливих міжнародних питань і двосторонніх відносин, що передбачав обмін думками з міжнародних проблем і канадсько-радянських взаємин. Оцінка цих домовленостей у Канаді була неоднозначною: від цілковитого схвалення до закидів у наданні “беззастережної моральної підтримки тоталітарній системі”<sup>9</sup>. Не зупиняючись на деталях поїздки та перемовин, зосередимося на суспільному резонансі, викликаному ігноруванням канадським прем’єром стану справ із правами людини в СРСР.

Напередодні візиту П. Трюдо Канадою прокотилися демонстрації на підтримку ув’язнених інакодумців у Радянському Союзі. Українські громадські організації, з-поміж яких активністю вирізнявся Комітет українців Канади (КУК), скерували низку звернень до керівника канадського уряду та Міністерства закордонних справ: лист у справі порушення прав людини в УРСР та прохання домагатися відкриття канадського консульства у Києві (9 жовтня 1970 р.), петицію із закликом “енергійно й офіційно запротестувати проти нелюдського трактування національних меншин в СРСР, а передусім проти злодіянь у відношенні до українських інтелектуалів”<sup>10</sup>, лист КУК стосовно засудження історика Валентина Мороза (8 березня 1971 р.). У квітні 1971 р. П. Трюдо вручили лист-звернення у справі арештів в УРСР із брутальним порушенням основних прав людини, викладених у Загальній декларації прав людини 1948 р., Конституції УРСР (стаття 105) та Конституції СРСР (стаття 125)<sup>11</sup>. КУК звернувся до федерального уряду Канади, аби той висловив протест проти порушення конституційних прав людини у Радянському Союзі не лише перед керівництвом СРСР, але й ООН. Зазначалася й офіційна мета акції – показати, що “канадському народові радянське беззаконня не є байдужим”<sup>12</sup>. Відомо, що з публічними закликами до канадського лідера зверталися колишній прем’єр-міністр Канади Джон Діфенбейкер, посол до федерального парламенту Степан Папроцький та інші впливові політики<sup>13</sup>.

Утім за час тривалого візиту до СРСР, що відбувався протягом 17–28 травня 1971 р., прем’єр-міністр Канади П. Трюдо публічно так і не порушив питання ув’язнення українських дисидентів, хоч наголошував на відмінностях двох держав: “Я не хочу створювати враження, що між Канадою і Радянським Союзом немає розбіжностей. Не применшую і широти деяких із цих розбіжностей. Вони стосуються питань, що викликають інтерес не лише з наукової чи правової точки зору. Також вони пов’язані з укоріненими турботами, що сягають історичних, географічних, ідеологічних, економічних, соціальних і військових факторів”<sup>14</sup>.

Російський дослідник Сергій Данилов вдало зауважив: “Трюдо зовсім не захоплювався усім тим, що бачив у Радянському Союзі... В Норильську він не питав, чиєю працею будувється місто... Однак з цього не випливає, що подібних питань у нього не виникало: у глибоко мислячого й обізнаного аналітика вони, зрозуміло, були. У Ташкенті він не без лукавства зауважив: “Майже ніхто не знає, хто правив Сицилією за Архімеда і хто очолював уряд Англії за Ньютона. Цікаво, кого з сучасників запам’ятають нащадки?” І сам відповів: “Може, інтелектуалів”<sup>15</sup>. Дисидент Володимир Буковський у 1977 р. написав: “У той час, як містер Трюдо прибув до Москви, я перебував у в’язниці. Він говорив про обмін досвідом – досвідом розвитку північних територій. Це було жакливо для нас, для кожного в Радянському Союзі. Кожен досить добре знав, що, розбудовуючи ці території, загинули мільйони в’язнів. Це було жакливо”<sup>16</sup>.

Уже в літаку журналістка Енн Макміллан запитала П. Трюдо про мотиви замовчування проблеми прав людини в СРСР, на що почула відповідь про “невідповідну атмосферу” і небажання втручатися у справи іншої держави, уникнувши таким чином втручання у справи Канади<sup>17</sup>. Канадський публіцист українського походження Микола Сулима задавався питанням: “Як дивно, що людина, яка висунула гасло про “справедливе суспільство”, не знайшла відваги заступитися за тих, що їх несправедливо покривджено та не знайшла часу подумати над тим, чи ті, що “ламають закони” в советській диктаторській системі, справді ламають незаконня на те, щоби встановити закони, справедливіші за гуманні”<sup>18</sup>.

Ще напередодні відвідин СРСР П. Трюдо дав інтерв’ю журналістові *Radio Canada* Мішелю Еллану й підкреслив, що його цікавить, як працює федеративний механізм у цій країні. На це “Гомін України” обурливо відреагував: “Радимо месє Трюдо познайомитися з советською системою виправно-трудоих колоній, домів для божевільних, тюрем, русифікації освіти, економічної експлуатації і т.д., і т.д. На цій системі й ґрунтується ця “сильна федерація”<sup>19</sup>.

У своїй офіційній промові на прийнятті, влаштованому урядом УРСР у Києві, П. Трюдо порівняв статус України у складі СРСР зі статусом канадських провінцій: “Пане Голово (звернення до Голови Ради Міністрів УРСР Володимира Щербицького – Р. С.), ті з ваших співвітчизників, які проживають тепер у Канаді, хоч і перебувають на відстані багатьох тисяч миль від України, живуть в країні з конституційною системою, за формою в чомусь подібною до тієї, яка існує в Радянському Союзі. Канада, як і СРСР, обрала для себе федеральну систему управління, за якою юрисдикція поділяється між центральним урядом країнами і урядами її складових частин... У таких великих державах, як Канада і Радянський Союз, де живуть люди, що належать до багатьох різних регіональних та етнічних громад, федеральна структура дає змогу досягти рівноваги між загальнодержавними і місцевими потребами, благами загальними та інтересами приватними...”<sup>20</sup>.

Твердження про те, що канадці живуть у подібній до радянської федеративній системі (“*of the some basic design*”), викликало обурення в медіа<sup>21</sup>. Журналістка Пет Анслей, котра на шпальтах канадської преси ділилася враженнями від поїздки до СРСР, дотепно зауважила: “Кожна річ у цій незорганізованій, хоч багатій країні – від непланової другої пляшки вина до наглої потреби піти до вбиральні – це “федеральна справа”<sup>21</sup>.

Сказане П. Трюдо в СРСР, однаково як і неказане (але на що сподівалися), викликало у Канаді великий суспільний резонанс. Шквал критики лунав з увсебіч: від опозиціонерів-консерваторів до представників національних громад (євреїв, українців, литовців, латвійців, угорців та ін.). Ситуацію вкрай загострили виправдання прем’єра, зокрема пояснення, чому він не порушив перед радянським керівництвом питання переслідування й ув’язнення інакодумців в УРСР. П. Трюдо зізнався, що він побоювався, щоби його не запитали, чому в Канаді переслідують членів Фронту Визволення Квебеку (ФВК)<sup>22</sup>. Впливова канадська газета *The Globe and Mail* писала: “Як міг містер Трюдо перекрутити історію? Як міг порівняти ФВК із цими мільйонами [українців], ставлення канадських судів [до своїх громадян] та радянських судів до українців (божевільні чи невірніччі табори)? Як він міг їх [членів ФВК] ставити на одну шальку терезів з інтелектуалами, котрі наодинці домагаються рівності?”<sup>23</sup> Подібно відреагувала і газета *Toronto Daily Star* у статті під промовистим заголовком *Shocked, offended Ukrainians assail Trudeau for ‘FLQ’*<sup>24</sup>. Канадських українців обурювало, як можна порівнювати терористів із тими, хто легально бореться з тиранією? “Їхні

(дисидентів – Р. С.) “злочини” – це писання протестних листів в обороні засуджених, протестних дописів проти нищення культурних надбань, це читання чи передавання “забороненої літератури”<sup>25</sup>. У газеті *Toronto Daily Star* влучно зауважено, що “злочини” українських дисидентів не дуже відрізняються від легальної діяльності представників помірковано сепаратистської Квебекської партії (*Parti Québécois*) і її лідера Рене Ле-века зокрема<sup>26</sup>.

Не менше обурення, ніж непряме порівняння українських дисидентів із членами ФВК, викликало запевнення П. Трюдо, що він не мав інформації про переслідування українських інтелектуалів. “Хіба ж він не читав ані однієї книги про історію СРСР, нічого про “великий терор” Сталіна, нічого про те, де поділися священики й церкви в Советському Союзі? Хіба ж він ніколи не чув про інтелектуальний спротив, що проходить вже від кількох років у цілому Советському Союзі?”<sup>27</sup> Водночас журналісти *The Telegram* припустили, що П. Трюдо таки “не зовсім добре знає історію українців” і рекомендували для початку перечитати щойно опубліковану книгу канадця українського походження, розчарованого комуніста Івана Коляски (*Two Years in Soviet Ukraine: A Canadian's personal account of Russian oppression and the growing opposition*), написану за підсумками дворічного перебування в СРСР<sup>28</sup>.

Як пояснення дій П. Трюдо можемо висувати і власні припущення. Передусім варто говорити про негативне ставлення цього ліберального політика до націоналізму як явища, про що він відкрито заявляв: “Моя позиція – чи то Радянська Україна, чи Канада – однакова. Той, хто переступає закон, щоб утвердити свій націоналізм, не отримає від мене жодних симпатій”<sup>29</sup>. Попри своє національне коріння (наполовину франкоканадець, наполовину шотландець), П. Трюдо всіляко підкреслював категоричне неприйняття націоналізму і сепаратизму франкомовних мешканців Квебеку. Тож цілком ймовірно, що під цю категорію потрапляли й українські дисиденти, хоча заради справедливості потрібно визнати, що лише окремі з них відкрито пропагували ідею української незалежності, обстоюючи передусім задекларовані в конституції основні права людини.

Інше пояснення доцільно шукати у неприхованій симпатії П. Трюдо до Радянського Союзу. Навесні 1952 р. тоді ще молодий журналіст квебекської газети “*Le Devoir*” у складі канадської делегації здійснив поїздку на конференцію з питань економіки до Москви (з мандрівкою побував також у Харкові і Криму). Результатом подорожі стала серія із семи статей про СРСР, де захоплення поєднувалося із констатацією факту існування диктаторського режиму, для якого притаманна відсутність реальної рівності поміж людьми<sup>30</sup>. Газетні публікації молодого журналіста викликали гостру критику з боку Леопольда Брауна, котрий упродовж 1934 – 1945 рр. працював у Москві і був, либонь, краще обізнаний із радянськими реаліями. Л. Браун, зокрема, критикував П. Трюдо за те, що той хвалить економічну політику Москви, але замовчує факт використання режимом дармової праці 20 млн. в'язнів виправно-трудових таборів<sup>31</sup>.

Симпатія до СРСР на довгий час надала П. Трюдо в канадському політикумі реноме якщо не комуніста, то принаймні “порожевілого політика” (американські газети пізніше називали П. Трюдо “канадським Кастро”). Характерно, що після “необережності” відвідати СРСР американське ФБР завело на нього справу як на потенційно небезпечну особу, і якийсь час Трюдо навіть не міг отримати американської візи<sup>32</sup>. До речі, обіймаючи вже посаду прем'єр-міністра, П. Трюдо розглядав США як небезпеку для національної ідентичності своєї країни “у культурному, економічному, і, можливо, військовому плані”<sup>33</sup>.

Радянське *déjà vu* та ігнорування П. Трюдо питання дотримання прав людини в СРСР у 1971 р. стало топ-темою у канадському парламенті. Виступи опозиціонерів були категоричними: Дж. Діфенбейкер назвав заяви Трюдо “безвідповідальними”, а С. Папроцький звинуватив прем’єр-міністра у “дискримінації і бракові мужності”<sup>34</sup>. 3 червня 1971 р. у Сенаті відбулася гостра дискусія між сенатором-консерватором Павлом Юзиком і сенатором-лібералом Полом Мартіном (старшим). Перший наголосив, що теза П. Трюдо про незнання фактів є більш, аніж наївною, бо він має справу з “найбільш імперіалістичною, тоталітарною поліційною державою в світі, якою є ССРСР”<sup>35</sup>. На закиди П. Юзика, що Трюдо “знехтував правдою”, П. Мартін переконував, що прем’єр-міністр “не є ворогом ані українців, ані демократії”<sup>36</sup>.

Українська преса Канади не шкодувала епітетів на адресу прем’єр-міністра країни, красномовним свідченням чого є заголовки статей: “Трюдо проти незалежності України”, “Зганьблена хартія прав людини”, “Щоб не було більше ілюзій”, “Знову хибно інтерпретований”, “Промова, яка викликала обурення в Канаді”, “Афера Трюдо з українцями”. Але, крім таких емоційних заяв, з’являлися спроби тверезо проаналізувати: можливо, на канадського прем’єра поклали завеликі сподівання? Відповідь, з-поміж іншого, шукали в офіційній позиції США та в обставинах “холодної війни”: “Нещирі та спекулятивні заштрики і зміло використовувані заяви деяких політичних діячів допомагали лише тримати наївних українських керівників в ілюзії “прихильності” Заходу до справ України. Насправді ЗСА (США – Р. С.), так і інші країни Заходу, включно з Канадою, ніколи не були бастионом, остоею проти комунізму, за визволення поневолених з-під комунізму народів”<sup>37</sup>.

Заяви осудження позиції П. Трюдо були зустрінуті не однаково позитивно серед усіх канадських українців. Так, редактор видання “Нові дні” Микола Колянківський прокоментував “уїдливу пропаганду” проти Трюдо фразою “люди фраз хочуть фраз”, підкресливши: “Чи багато допомогло Квебекові те, що генерал де Голль вигукнув в часі своєї візити “Вів ле Кебек лібр”. Коли б прем[’єр] Трюдо сказав був одну якусь таку фразу не в Києві навіть, чи в Москві, а тільки в своєму інтерв’ю в Канаді, хоча би і після візити, – в очах усіх патріотів, яких вся діяльність тільки й проявляється на порожнечі фраз і гасел, величали б його під небо... Від декого з попередніх керівників уряду й міністрів ми чули не одні фрази, але ж прем[’єр] Трюдо є першим прем’єром Канади, який офіційно відвідав Україну, сам факт його візити в її столиці такий важливий, що він вартий тільки найбільшого признання всіх українців”<sup>38</sup>.

7 червня 1971 р. П. Трюдо прийняв у себе делегацію КУК на чолі з д-ром о. Василем Кушнірем, заявивши: “Вибачте, якщо образив ваші почуття... Після того як я перевірів, яким чином переклали мої слова, зрозумів, що сказав не те, що думав сказати”<sup>39</sup>. Україн скептично на цю заяву відреагувала газета *The Globe and Mail*, зауваживши: “Він міг хибно інтерпретувати, прочитати, зрозуміти, але ніколи не забути. Він усе ж майстер мистецтва елегантного відступу”<sup>40</sup>. Україномовний місячник “Нові дні” слушно підкреслив, що вибачення відбулося “під тиском суспільної думки [і] сформульовано якось половинчато, сухо й непереконаливо”<sup>41</sup>. 28 червня у своєму виступі у Сенаті П. Юзик висловив думку, що канадський лідер своїм перепрошенням не виправив ситуації і не відкликав зроблених заяв<sup>42</sup>.

6 жовтня 1971 р. група канадських студентів українського походження розпочала голодування у студентському гуртожитку Манітобського університету, аби привернути увагу офіційної Оттави до порушення прав людини й арештів в УРСР<sup>43</sup>. 9 жовтня прем’єр П. Трюдо зустрівся із 12-ма голодуючими з “Комітету звільнення україн-

ських в'язнів у Радянському Союзі”, пообіцявши порушити питання переслідування українських інакодумців (зокрема стосовно засудження історика Валентина Мороза та священника Василя Величковського) у розмові з Головою Ради Міністрів СРСР О. Косигінін під час його візиту до Канади<sup>44</sup>. А на ювілейному X Конгресі КУК, що відбувався 8 – 11 жовтня 1971 р. у Вінніпезі, П. Трюдо запевнив, що канадський уряд також домагатиметься від СРСР “об'єднання українських родин”<sup>45</sup>. Виступ канадського прем'єра учасники Конгресу зустріли гучними оплесками, проспівавши йому “Многая літа” (як бачимо, М. Колянківський таки мав рацію). Тоді ж КУК оприлюднив свої заключні резолюції, де окреме місце відводилося українському питанню: “10-й Конгрес висловлює признання українському народові в Україні за його безперервне змагання зберегти й забезпечити розвиток української мови й культури, посилити наукову працю, піднести рівень української літератури, музики та інших родів мистецтва, а зокрема за відвагу виступити в обороні прав людини й народу в Україні на основі принципів універсальної декларації Об'єднаних Націй про права людини”<sup>46</sup>.

Отже, внаслідок візиту прем'єр-міністра Канади П. Трюдо до СРСР у 1971 р. укотре на міжнародному рівні порушено питання дотримання прав людини в СРСР й ув'язнення інакодумців, передусім українських дисидентів. Попри не зовсім коректні порівняння федеративних систем Канади і СРСР чи українських дисидентів із квебекськими терористами, увага світової спільноти була загострена на українській справі. Практичними наслідками актуалізації цього питання стало надання окремим ув'язненим дисидентам можливості емігрувати до Канади та США. Утім, політичні репресії не припинилися, щобільше – у 1972 – 1973 рр. прокотилася нова хвиля арештів тих, хто виступав проти комуністичного режиму.

<sup>1</sup> Лук'яненко Л. З часів неволі. Книга п'ята: Одержимі. – К., 2012. – С. 281.

<sup>2</sup> Боцюрків Б. До сучасного положення в Україні // Десятий Конгрес українців Канади, Вінніпег (Манітоба) 8, 9, 10 і 11 жовтня 1971. – Вінніпег, 1972. – С. 131.

<sup>3</sup> Овсієнко В. Правозахисний рух в Україні. – [Електронний ресурс]. // Режим доступу: [http://archive.khpg.org/index.php?id \[20.09.2013\]](http://archive.khpg.org/index.php?id [20.09.2013]).

<sup>4</sup> Bromke A., Nossal K. Tensions on Canada's Foreign Policy // Foreign Affairs. – New York, 1983/1984. – P. 340.

<sup>5</sup> Nossal K. Right and Wrong in Foreign Policy 40 Years on (Realism and Idealism in Canadian Foreign Policy) // International Journal. – New York, 2007. – Spring. – P. 271.

<sup>6</sup> Kinsman J. Who Is My Neighbor? Trudeau and Foreign Policy // London Journal of Canadian Studies. – № 18. – London, 2002/2003. – P. 103-104.

<sup>7</sup> Trudeau P.-E. The Values of a Just Society // Towards a Just Society: The Trudeau Years / Ed. by T. Axworthy and P.-E. Trudeau. – Markham, 1990. – P. 357.

<sup>8</sup> Поїздка Прем'єр-міністра Трудо до СРСР і справа України // Десятий Конгрес українців Канади, Вінніпег (Манітоба) 8, 9, 10 і 11 жовтня 1971. – Вінніпег, 1972. – С. 66.

<sup>9</sup> The Globe and Mail. – Toronto, 1971. – June 1.

<sup>10</sup> Новий шлях. – Вінніпег. – 1971. – 27 лютого.

<sup>11</sup> Там само. – 24 квітня.

<sup>12</sup> Пишкало І. В обороні засуджених і засланих в СРСР // Нові дні. Універсальний ілюстрований місячник. – 1971. – Червень. – Ч. 257. – С. 29.

<sup>13</sup> Канадійський фермер. – Вінніпег, 1971. – 24 травня.

<sup>14</sup> Известия. – Москва, 1971. – 19 мая.



<sup>15</sup> Данилов С. Пьер Трюдо // США: экономика, политика, идеология. – № 12. – М., 1989. – С. 110.

<sup>16</sup> Somerville D. Trudeau Revealed by His Actions and Words. – Richmond Hill, 1978. – P. 208.

<sup>17</sup> Колянківський М. Моя подорож до України з прем'єром Канади // Ми і світ. – Ніагара-Фолз, 1971. – Ч. 162. – С. 22.

<sup>18</sup> Сулима М. Мороз і Трудо (Проблеми часу...) // Календар-альманах “Нового шляху” на 1972 рік. – Вінніпег-Торонто, 1971. – С. 44-45.

<sup>19</sup> Гомін України. – Торонто, 1971. – 22 травня.

<sup>20</sup> Промова прем'єр-міністра П. Е. Трудо // Ми і світ. – Ч. 162. – Ніагара-Фолз, 1971. – С. 81-83.

\* У дечому подібній скандал трапився під час міжнародної виставки Експо-67 у Монреалі, на якій прем'єр-міністр Квебеку Даніель Джонсон порівняв цю франкомовну провінцію з Україною у складі Радянського Союзу. Щобільше, він заявив, що УРСР має більше прав, ніж Квебек.

<sup>21</sup> Гомін України. – Торонто, 1971. – 21 серпня.

<sup>22</sup> Там само. – 5 червня.

\* У жовтні 1970 р. Канаду охопила т.зв. “жовтнева криза”, пов'язана із терористичними актами радикальної організації Фронт Визволення Квебеку (ФВК), що декларувала боротьбу за незалежність франкомовної провінції Квебек від Оттави. Поліція провела близько півтисячі арештів причетних до організації, наслідком чого стали непоодинокі звинувачення федеральної влади у порушенні прав людини. До речі, початково візит П. Трюдо до СРСР планували восени 1970 р., але через ускладнення політичної ситуації в країні, його перенесли на наступний рік.

<sup>23</sup> The Globe and Mail. – Toronto, 1971. – June 1.

<sup>24</sup> Toronto Daily Star. – Toronto, 1971. – June 2.

<sup>25</sup> Сулима М. Мороз і Трудо (Проблеми часу...)... – С. 44.

<sup>26</sup> Toronto Daily Star. – Toronto, 1971. – June 1.

<sup>27</sup> Сулима М. Мороз і Трудо (Проблеми часу...) // Календар-альманах “Нового шляху” на 1972 рік. – Вінніпег-Торонто, 1971. – С. 45.

<sup>28</sup> The Telegram. – Toronto, 1971. – June 2.

<sup>29</sup> Trudeau Infuriates, Then Apologizes to Ukrainians // The Ukrainian Quarterly. A Journal of East European and Asian Affairs. – New-York, 1971. – № 3. – Autumn. – P. 327.

<sup>30</sup> Somerville D. Trudeau Revealed by His Actions and Words. – Richmond Hill, 1978. – P. 62.

<sup>31</sup> Ibid. – P. 63-64.

<sup>32</sup> Trudeau a “show off” diplomat told U.S. – [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <http://www.orwelltoday.com/trudeau.shtml> [17.08.2013].

<sup>33</sup> Bob Plamondon: The Kremlin's interpreter. – [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <http://fullcomment.nationalpost.com/2013/06/21/bob-plamondon-the-kremlins-interpreter> [19.08.2013].

<sup>34</sup> Канадійський фермер. – Вінніпег, 1971. – 7 червня.

<sup>35</sup> Trudeau's Apology // Yuzyk P. For a Better Canada: A Collection of Selected Speeches Delivered in the Senate of Canada and at Conferences in Various Centres across Canada. – Toronto, 1973. – P. 258.

<sup>36</sup> Новий шлях. – Вінніпег, 1971. – 26 червня.

<sup>37</sup> Канадійський фермер. – Вінніпег, 1971. – 14 червня.

\* Мова про скандальний візит президента Франції Шарля де Голля у липні 1967 р. до Канади з нагоди святкування 100-річчя від заснування федерації. Свій виступ перед мешканцями Монреаля він закінчив словами: “Хай живе вільний Квебек! Хай живе Французька Канада і хай

живе Франція!». Цей інцидент призвів до погіршення канадсько-французьких міждержавних стосунків.

<sup>38</sup> Колянківський М. Моя подорож до України з прем'єром Канади // Ми і світ. – Ніагара-Фолз, 1971. – Ч. 162. – С. 24-25.

<sup>39</sup> The Toronto Star. – Toronto, 1971. – June 7.

<sup>40</sup> The Globe and Mail. – Toronto, 1971. – June 9.

<sup>41</sup> Даль М. Трудю і Україна // Нові дні. Універсальний ілюстрований місячник. – Торонто, 1971. – Липень-серпень. – Ч. 258-259. – С. 29.

<sup>42</sup> Гомін України. – Торонто, 1971. – 10 липня.

<sup>43</sup> Новий шлях. – Вінніпег, 1971. – 30 жовтня.

<sup>44</sup> Lupul M. The Politics of Multiculturalism: A Ukrainian-Canadian Memoir. – Edmonton, 2005. – P. 165.

<sup>45</sup> Prime Minister Trudeau at the 10th Congress of Ukrainian Canadian Committee // The Ukrainian Quarterly. A Journal of East European and Asian Affairs. – New-York, 1971. – № 4. – P. 439-440.

<sup>46</sup> Резолюції схвалені на X Конгресі українців Канади // Десятий Конгрес українців Канади, Вінніпег (Манітоба) 8, 9, 10 і 11 жовтня 1971. – Вінніпег, 1972. – С. 213.

### **Руслан Сіромський.**

**Питання ув'язнення українських дисидентів у громадській думці Канади після візиту П. Трюдо до СРСР 1971 року.**

У статті простежено порушення канадськими політиками та громадськістю питання дотримання прав людини в Радянському Союзі після візиту у травні 1971 р. прем'єр-міністра Канади П. Трюдо до СРСР. Особливий наголос зроблено на активних діях канадських українців, спрямованих на привернення уваги світової спільноти до переслідування інакодумців в УРСР.

### **Ruslan Siromskyi.**

**Question of the Ukrainian dissidents imprisonment on Canadian public opinion after P. Trudeau's visit to USSR 1971.**

Raising a question of the infringe human rights in the Soviet Union by Canadian politicians and public after visit of Canadian Prime Minister P. Trudeau to USSR in May 1971 is analyzed. A particularly emphasized on Canadian Ukrainians activities aimed at drawing the attention of the world community to the persecution of dissidents in Ukrainian SSR.